

Nieuwsbrief

Nederlandsche Bodemkundige Vereniging

Redactioneel

Deze achtste NBV Nieuwsbrief begint met een lijst van recente besluiten van het bestuur. Vervolgens het programma van de komende Wetenschappelijke Bijeenkomst (de 129^e) en een terugblik op de afgelopen bijeenkomst door de dagvoorzitter Dr ir Hans van Grinsven. De 129^e Wetenschappelijke Bijeenkomst van de NBV wordt op woensdag 13 november op de Uithof in Utrecht gehouden. Het thema van de bijeenkomst is: Monitoring van bodemverzuring: vergeefse moeite of doeltreffend beleidsinstrument?

De dag wordt georganiseerd in samenwerking met Dr Pauline Gaans van de Universiteit van Utrecht. Het volledige programma inclusief inleiding en samenvattingen van de voordrachten is apart bijgevoegd. In deze Nieuwsbrief vindt u verder een kort verslag over het recente IUSS congres in Bangkok, enige informatie over het NBV archief, een terugblik op het Nationaal Congres BodemDiep, een bericht over het boek "Bodemkunde van Nederland" en een prachtige boek recensie. Alle correspondentie met betrekking tot de NBV Nieuwsbrief s.v.p. richten aan: Secretaris NBV, ISRIC, Postbus 353, 6700 AJ Wageningen, e-mail: Hartemink@isric.nl

Faits divers van het NBV bestuur

Volgende op de beslissingen van de jaarlijkse Algemene Bestuursvergadering (zie notulen in NBV Nieuwsbrief VII) heeft het Dagelijks bestuur een aantal maatregelen genomen die we hier zullen opsommen:

- Contributie voor alle leden wordt €15 per jaar vanaf 1 januari 2003; student leden betalen €7,50 per jaar. De NBV is lid geworden van de IUSS en zal per lid \$5 per jaar afstaan.

- Er is een redelijk lange lijst van niet betalende leden. Het KLV administratiekantoor stelde voor om een incassobureau in te schakelen maar het Dagelijks Bestuur heeft besloten daar van af te zien. Het volgende werd besloten: Leden die meer dan 2 jaar niet hebben betaald worden geroyeerd (als u dit niet meer leest weet u nu waarom). Leden die 1 jaar niet hebben betaald worden verzocht dit onmiddellijk te doen of contact op te nemen met de Secretaris.
- De toekomst van het IUSS Bulletin is nog onzeker maar voorlopig is alle informatie via de IUSS website te bekijken www.iuss.org
- Er is een domeinnaam geclaimd voor de website van de NBV www.bodems.nl Er is een frame gemaakt maar dat moet nu worden ingevuld en ingebouwd.
- Niet dat het NBV bestuur ooit iets heeft achter gehouden maar om te voldoen aan de groeiende behoefte aan openheid van bestuur hierbij de exploitatierekening voor het jaar 2000 en 2001. Deze rekening is ook gepresenteerd tijdens de Algemene Ledenvergadering op de 128^e Wetenschappelijk Bijeenkomst.

Exploitierekening		€			
Uitgaven	2000	2001	Ontvangsten	2000	2001
NBV Nieuwsbrief	558.36	1211.98	Contributie	5834.09	5371.36
Kamer van Koophandel	160.63	0.00	WB	411.36	477.10
Administratie PRI	1363.64	0.00	Verkoop ledenlijst	0.00	45.45
Porti	186.90	2.05	Rente ABN-AMRO rekening	21.00	10.59
Grondboor wedstrijd	45.45	0.00	Rente Postbank rekening	402.20	439.82
Congres deelname	1488.64	0.00			
NBV Hissink prijs	909.09	0.00			
Contributie IUSS	5890.18	0.00			
Wijn WB	34.97	23.48			
Administratie KLV	977.27	696.48			
Kosten WB	0.00	1676.15			
Totaal	11615.13	3610.14		6668.65	6344.32
Verschil ontvangsten minus uitgaven			ABN- Saldi bank AMRO Postbank		
	2000	-4946.48		2000	4208.79 19634.69
	2001	2734.18		2001	4229.85 20080.24

Wij verwelkomen de volgende nieuwe NBV leden:

Boris Jansen, Amsterdam	Simon Moolenaar, Wageningen
Tom Veldkamp, Rhenen	D.S. de Nie, Warmenhuizen
Erik Meyles, Groningen	W. van der Zon, Den Haag
Joep van de Broek, Wageningen	E. Blom, Den Bosch
Klaasjan Raat, Hoorn	David Rossiter, Enschede
Jacques Jansen, Doorwerth	E. Verbauwen, Den Bosch

Programma 129^e Wetenschappelijke Bijeenkomst

Een volledige programma met inleiding en samenvattingen is apart bijgesloten – hieronder een lijst van sprekers en tijden.

		Zaal D Ruppertgebouw
9.30	Opening dagvoorzitter:	Pauline van Gaans Koos Verstraten
Lezingen		
9.40	Gevoeligheid voor bodemverzuring	Caroline van der Salm
10.10	Feldspar weathering as the key to understanding long term effects of soil acidification	Gerben Mol
10.40	<i>Koffiepauze</i>	
11.10	Monitoring van de verzuring van bodem en grondwater sinds de jaren negentig	Wim de Vries
11.40	Monitoring van bodemverzuring: modellen als gereedschap bij de interpretatie	Erwin Temminghoff
12.10	Simulatie modellen, monitoring data en onzekerheid	Albert Tietema
12.30	<i>Lunchpauze</i>	
13.40	Effecten op terrestrische ecosystemen	Ad Olsthoorn
14.10	Monitoring: beleid en praktijk	Stef Hoogveld

Intermezzo

14.40 uitreiking NBV Hissinkprijs

Workshops

14.55 indeling parallelle workshops

15.00 *Koffiepauze*

Zaal 218, 219, 220 van Unnikgebouw

WAT WILLEN WE MET MONITORING, WAT KUNNEN WE, WAT IS NODIG, WAT IS ZINVOL?

A. *beleidsvisie, praktijk* (workshopleider Gerben Mol)

- wat willen we vanuit het beleid te weten komen met monitoring?
- vinger aan de pols of met oog op preventie?
- op welke termijn? op welke schaal?

15.20 B. *wetenschapsvisie, proceskennis* (workshopleider Hans Kros)

- welke processen vormen de ruggengraat van het conceptuele model?
- welke daarvan zijn in principe te monitoren? (en hoe dan?)
- wat vertelt je dat dan en op welke tijd/ruimte-schaal?

C. *bemonstering, meettechniek* (workshopleider Bertil v. Os)

- welke factoren leiden tot "ruis"?
- hoe verklein je de ruis/signaal-verhouding? (bemonstering, analyse)
- op welke tijd/ruimte-schaal is monitoring dan haalbaar?

Zaal B Ruppertgebouw

16.00 plenair verslag & discussie workshops

Koos Verstraten

16.30 *Borrel*

Locatie

Universiteit Utrecht, locatie de Uithof

Marinus Ruppertgebouw (ingang via Educatorium)

Leuvenlaan 19

3508 TC Utrecht

(zie <http://www.uu.nl/uupublish/homeuu/deuniversiteit/wiewatwaar/1137main.html>)

Verslag van de 128e Wetenschappelijke Bijeenkomst

Duurzaam landgebruik - 29 mei 2002 op het RIVM

Het woord *bodem* in combinatie met *duurzaam* trekt veel belangstelling, bleek op 29 mei. Bijna 90 mensen, van zeer uiteenlopende pluimage, en waarvan ruim de helft NBV-lid, bezochten onze 128e Wetenschappelijke Bijeenkomst. En dit in een periode waarin symposia rondom duurzaamheid aan de orde van de week leken:

- op 30 mei “*Transvisies*“ Nationaal Debat over werken aan duurzaamheid,
- op 4 juni “*Balans in Duurzaamheid*” een politiek-maatschappelijk debat over de gewenste contouren van een jaarlijkse planbureau-rapportage over Duurzame ontwikkeling, en
- op 5 juli as. De ‘*Bodembalans*’ Hoe gaat het met de Nederlandse Bodem en leiden onze beleidsinspanningen tot een duurzaam goede bodemkwaliteit.

Evident is dat kreten als *Duurzaam Bodemgebruik* en *Integraal Bodembeheer* schreeuwen om een praktische invulling en om een bewijs van meerwaarde voor milieu en maatschappij. En dit zeker in een tijd waarin de behoefte aan weer nieuwe visies op beter beleid voor milieu, natuur en ruimte afneemt.

Ons symposium was vooral bedoeld om, soms heel verschillende visies op, en ervaringen met duurzaam bodemgebruik, bij elkaar te brengen. Want duurzaam bodemgebruik gaat veel verder dan de klassieke bodemkunde, maar kan ook niet zonder een deel van het gedachtegoed uit die klassieke bodemkunde. Zonder uitzondering waren de lezingen goed verzorgd, prikkelend en soms zeer onderhoudend. Een hoogtepunt was de gezamenlijke voordracht van Ben Versteegh en Jan Kooijman. Beiden zijn boer, of naar eigen zeggen “*kringloopmanagers in wording*”, creatief maar nuchter en kritisch zoekend naar andere vormen van bedrijfsvoering, die meer passen bij de nieuwe maatschappelijke wensen. Maar dit alles binnen de gebruiksmogelijkheden van het bodem-watersysteem en onder voorwaarde van een redelijk bedrijfsinkomen en arbeidsplezier.

Maar er werden nog veel meer prikkelende stellingen geponeerd: een bloemlezing:

- Bodembeleid moet redeneren vanuit gebruikskansen en niet meer vanuit gebruiksbepalingen. Het bodembeleid moet bodemgebruik dus minder remmen en meer faciliteren;
- De Ruimtelijke Ordenaars kunnen niet zonder de Bodemkennishouders, maar een cultuurbarrière voorkomt vooralsnog een goede interactie. De bodemmen redeneren teveel vanuit problemen, risico’s zekerheden en specialismen, de RO mensen vanuit kansen, zekerheden en generalismen.
- Duurzaam bodembeheer is onlosmakelijk verbonden met de landbouwfunctie en een gebiedsgerichte uitvoering;
- Beleid voor duurzaam bodemgebruik in het landelijk gebied betekent beleid gericht op behoud van duurzame grondgebonden extensieve landbouw;
- De motivatie van boeren tot overstap van gangbare naar biologische landbouw wordt mede ingegeven door de behoefte aan meer vrijheid bij het ondernemerschap;
- Bij de provinciale uitvoering van verschillend RO-beleid (reconstructie, SGR2, EHS) kan meerwaarde bereikt worden door te proberen de echte lange-termijn

discrepancies tussen bodemgebruikswensen enerzijds en natuur- en milieudoelen anderzijds, op te lossen. Een goede kennis over de relaties bodemgebruik, gebruikseisen en gebruiksgevolgen, samen met bestuurlijk lef, is hiervoor onontbeerlijk;

- Gegeven de huidige N- (en ook P-) huishouding in landbouwgronden moet er rekening mee gehouden worden dat tot 50% van de beoogde Natuurdoeltypen niet binnen 30 jaar realiseerbaar is bij omzetting van landbouw naar natuur;
- De huidige bodemkaarten zijn niet geschikt voor optimalisatie bodemgebruik; nieuwe kaarten rondom bodemgeschiktheid en – kwetsbaarheid zijn in de maak;
- Organische stof kwaliteit en denitrificatievermogen zijn potentieel goede integrale indicatoren voor bodemkwaliteit;
- Er is behoefte aan en potentie voor DSS-achtige tools, waarmee varianten van ruimtelijke ordening en inrichting getoetst kunnen worden op hun duurzaamheidsgehalte t.a.v. het bodemcompartiment;
- De huidige landsdekkende kennis over bodemchemie, ecologie en toxicologie is van voldoende kwaliteit zodat de integratie hiervan in een computersysteem (BONANZA) behulpzaam is bij ondersteuning van beslissingen over verwerving, inrichting en (bodem)beheer van gronden voor natuurontwikkeling;
- De economische en de belevingswaarde van het bodemsysteem wordt onvoldoende meegenomen bij een integrale beoordeling van de duurzaamheid van bodemgebruik;
- Vermindering van gebruik van mineralen in de landbouw kan ook bereikt worden door meer directe interactie van het praktijkonderzoek met individuele bedrijven;
- Het uitbaggeren van het Uddelermeer met het doel om de ecologische kwaliteit te verhogen is een slecht voorbeeld van duurzaam bodemgebruik gezien de onschatbare waarde van dit aardkundig monument, en de geologische archief functie in de oorspronkelijke waterbodem.

De bijeenkomst leverde natuurlijk nog geen panklare oplossingen op voor operationalisering van duurzaam bodemgebruik voor het bodembeleid, de ruimtelijk ordening, het bodembeheer in de praktijk en als opgave voor het onderzoek. Het is echter zonneklaar dat operationalisering van duurzaam bodemgebruik eist dat er nog meer geïnteracteed wordt tussen beleid, praktijk en onderzoek, en dat er nog meer over de klassieke disciplines wordt heengekeken.

Ik kijk met tevredenheid terug op een geslaagde dag en dank langs deze weg nogmaals iedereen die aan het succes van deze dag heeft bijgedragen.

Hans van Grinsven (dagvoorzitter)

IUSS Congres – Bangkok augustus 2002

Van 14 tot en met 21 augustus werd het 17e Wereldbodemcongres van de internationale bodemkundige vereniging gehouden in Bangkok, Thailand. Er waren meer dan 2000

deelnemers uit meer dan 90 landen. Er waren 700 deelnemers uit Thailand. In totaal hadden zich 28 Nederlanders opgegeven maar niet allen waren aanwezig.

Ik heb deelgenomen aan alle 5 *council meetings* die gehouden werden na de symposia. Tijdens de vergaderingen zijn een aantal belangrijke beslissingen genomen die allen op de homepage van de IUSS zijn terug te vinden (www.iuss.org) maar hier kort worden samengevat:

- De IUSS kent nu 4 divisies en iedere divisie heeft 4 tot 5 commissies. Elke divisie en commissie heeft een voorzitter, vice voorzitter en secretaris. Er wordt een actieve rol van de divisiehoofden verwacht.
- Dr Stephen Nortcliff van de University of Reading (UK) volgt Prof Winfried Blum op als IUSS Secretary General. Dr Alfred Hartemink volgt Drs Hans van Baren op als IUSS Deputy Secretary General.
- Er zijn 11 nieuwe ereleden benoemd.
- De tijdschriften "Australian Journal of Soil Research" en "Journal of Soils and Sediments" zijn nieuwe IUSS cooperating tijdschriften.
- Het 18e Wereldbodemcongres wordt gehouden in Philadelphia (USA) met Prof Don Sparks als president en Prof Gary Petersen als vice-president; het 19^e congres wordt gehouden in Brisbane, Australië. Voor uw agenda: het 20^e congres in 2014 wordt mogelijk gehouden in Brazilië, China of Zuid Korea.
- Er komt een nieuwe commissie onder leiding van Dr John Kimble die de statuten van de IUSS zal herzien.
- Op de laatste dag van het congres zijn er 4 resoluties aangenomen (Day of the soil, World Soils Agenda, Global enhancement of soil organic matter, Soil inventories for combating food insecurity)

Op het congres hebben de volgende Nederlanders IUSS functies aanvaard: Dr ir Peter Buurman (Secretary of Commission 2.2) en Drs. Hans van Baren (Secretary of Commission 4.5). De NBV secretaris heeft met financiële steun (€1360) van de NBV aan dit congres kunnen deelnemen en is de vereniging daarvoor zeer erkentelijk.

Alfred Hartemink

NBV Archief

Enige tijd geleden is het NBV archief van Alterra naar het ISRIC verhuisd. Het betrof meer dan 25 dozen en de secretaris en vice-voorzitter van uw vereniging hebben zich daar op een achtermiddag doorheen geworsteld. Zoals te verwachten valt, bleek ongeveer tweederde rijp voor de papierbak en dat betrof onder meer veel dubbel papier zoals oude uitdraaien van ledenlijsten. Wat overgebleven is zeer de moeite waard zoals oude foto's en overzichten van bijeenkomsten, notulen enzovoorts. Actieve leden zijn van harte uitgenodigd om daar eens naar te kijken en voor de NBV Nieuwsbrief daar een stukje over te schrijven. Bel of e-mail de NBV Secretaris.

Nationaal Congres BodemDiep: een terugblik

Op 5 & 6 Juni 2002 heeft de eerste editie van het Nationale BodemDiep congres plaatsgevonden. Bodem Diep is een initiatief van het onderzoeksprogramma TRIAS en van het Kenniscentrum Bodem (TN0 MEP & WUR). TRIAS is een fundamenteel strategisch onderzoeksprogramma en is een samenwerking tussen SKB, Delft Cluster en NWO-ALW (ALW = Aard- en LevensWetenschappen). In het TRIAS programma zijn twee onderzoeklijnen te identificeren: "Processen in de Bodem" en "Ecologie & Bodemkwaliteit". Belangrijke kenmerken van het programma: multidisciplinaire samenwerking, samenwerking tussen instituten, en een goede samenhang tussen wetenschappelijke vraagstellingen en de behoefte aan kennis in de praktische bodemwereld.

De rol van de wetenschap in het jaarlijks terugkerende en succesvolle BodemBreed symposium is altijd bescheiden geweest. BodemBreed is met name bedoeld als netwerk- en contactplatform en richt zich op de "breedte". Het leent zich dus niet goed voor diepgaande verhandelingen over wetenschappelijke ontwikkelingen. Met dit in het achterhoofd, en bovendien de eigen behoefte aan verbetering van de communicatie tussen wetenschappers heeft TRIAS het initiatief genomen tot het realiseren van het congres BodemDiep.

De eerste editie is een succes geworden! Ik zeg eerste editie, want het is de bedoeling dat ook BodemDiep een jaarlijks terugkerend fenomeen wordt. De eerste dag was vooral bedoeld voor kennismaking tussen de (veelal jonge) onderzoekers die actief zijn in wetenschappelijk bodemonderzoek. De dag werd geopend door Dr. John Marks, directeur van NWO-ALW. Hij gaf een doorkijk in de keuken van TRIAS en benadrukte het belang van fundamenteel onderzoek. Hierop volgden twee "invited lectures" van twee gerenommeerde buitenlandse onderzoekers: professor Bill Gary van de Universiteit Notre Dame, USA, en professor Rainer Helmig uit Stuttgart. Gray is een van de belangrijkste theoretici op het gebied van transportverschijnselen in de bodem. Helmig is een grote naam op het gebied van het numeriek modelleren van meer-fasenstroming in de bodem. Beiden hielden een verhaal waarvan het enthousiasme voor wetenschappelijk onderzoek afspatte!

Het middag programma bestond uit een geologische excursie in de buurt van Zeist. Het avondprogramma bestond uit een uitstekend diner en een poster sessie met een zeer interessante discussies onder leiding van ir. Helenius Rogaar

De volgende dag was ingeruimd voor twaalf voordrachten van promovendi van verschillende universiteiten. Iedere spreker kreeg 20 minuten om een diepgaand inzicht te geven in de voortgang van zijn of haar onderzoek. De onderwerpen waren bijzonder divers en heterogeen! Van microbiologie tot osmose in klei, van grondwater fauna tot transport van verontreinigingen. Waar de ene keer de ene helft van de zaal griezelde van de getoonde organismen die in grondwater voorkomen, rilde de andere helft bij het zien van differentiaalvergelijkingen. De diversiteit aan onderwerpen was zodanig dat er een goed beeld ontstond van wat er zoal in wetenschappelijk bodemland in Nederland te beleven is.

Uit de enquêteformulieren die de ruim 60 deelnemers gevraagd waren in te vullen bleek dat vrijwel iedereen BodemDiep als erg geslaagd heeft ervaren. De eerste stappen om de tweede editie van BodemDiep te organiseren zijn alweer genomen.

We hopen dat BodemDiep net zo succesvol en langlopend gaat worden als de grote broer "BodemBreed": een evenement dat je echt niet wil missen!

Dr. Ruud Schotting (TRIAS)
Mede-organisator Bodem Diep

Boek Bodemkunde van Nederland niet langer herdrukt...

In 1990 verscheen het boek Bodemkunde van Nederland in complete versie (439+279 blz.). Het functioneert als leerboek op agrarische hogescholen, als bij- en nascholing van veldbodemkundigen en als naslagwerk voor velen die in hun werk met bodemkunde, landinrichting, cultuurtechniek en waterbeheer te maken hebben.

Medio 1999 was het boek reeds verscheidene malen ongewijzigd herdrukt en ontstond de vraag naar een actualisatie. Tegelijkertijd echter was de jaarlijkse oplage dusdanig afgenomen dat de uitgever vraagtekens plaatste bij het rendement van nieuwe herdrukken. In 2001 besloot uitgever Malmberg dan ook om financiële redenen met de uitgave van het boek te stoppen Deel 1, Algemene Bodemkunde, was daarna snel uitverkocht. Van deel 2, Bodemgeografie, slinkt de voorraad.

De huidige redactie, bestaande uit Wim Locher en Jan Huinink heeft vervolgens bekeken of het boek te redden, en zo mogelijk te actualiseren is. Uit dit onderzoek blijkt helaas dat handhaving van het boek onmogelijk is: noch ongewijzigd herdrukken, noch herzien is uitvoerbaar. Voor het maken van het boek in de jaren '80 bestond een groot draagvlak. Een landelijke vakgroep van bodemkundedocenten formuleerde de leerdoelen, waaraan de inhoud van het boek getoetst en zo nodig aangepast werd. Het bestuur van deze vakgroep begeleidde het productieproces. Het resultaat stond garant voor een voldoende afname door studenten en praktiserende bodemkundigen. Financieel was de onderneming mogelijk omdat Staring Centrum, Larenstein en het LNV Consulentenschap voor Bodemaangelegenheden, de meeste auteurs leverde en/of de redacteurs de tijd gaven om dit werk te volbrengen.

Hoe anders is nu de situatie. Tussen (en zelfs binnen) zowel WUR als de agrarische hogescholen bestaat, door de jarenlange bezuinigingen, concurrentie in plaats van samenwerking. Er is weinig geld voor gezamenlijke onderwijskundige investeringen en het overheersende motto luidt thans: *ieder voor zich*.

Ook binnen het Staring Centrum (opgegaan in Alterra) en het Consulentenschap voor Bodemaangelegenheden (opgegaan in het Expertise Centrum LNV) is de situatie sterk veranderd. De behoefte aan interne opleiding van veldbodemkundigen –de leerstof hiervoor vormde de basis van het huidige boek– bestaat nauwelijks meer waarmee ook de ruimte binnen deze instituten voor het beschikbaar stellen van auteurs- en redactietijd weggevallen is. Gezien de verwachte oplage van een herziene uitgave van het boek in de

huidige situatie binnen het hogere Landbouwonderwijs, zou het inhuren van nieuwe auteurs onbetaalbaar zijn. Tenslotte, noch het Ministerie van LNV, noch dat van VROM blijkt bereid om als co-uitgever op te treden.

Een objectieve buitenstaander zal nu misschien zeggen: *dit is duidelijk, het boek heeft goed gefunctioneerd, maar actualiseren kost te veel geld, er zijn te weinig kopers voor. Leg je er maar bij neer, zo gaan die dingen.*

Toch hebben wij als redacteurs hartzeer. De grote investering destijds van ca. 1,5 miljoen gulden heeft (in onze ogen slechts) 15 jaar gereendeerd. Van vele HAS-gediplomeerden, veldbodemkundigen en waterbeheerders weten wij dat ze voor bodemkundige vragen het boek als enige naslagwerk gebruiken.

De diverse, thans door docenten voor hun specifieke leervak samengestelde dictaten uit delen van dit boek, kan deze functie niet vervangen en leidt bovendien tot versnippering van bodemkundige kennis. De kracht van raadpleging van 'Bodemkunde van Nederland' is voor een belangrijk deel dat deelkennis onbewust ook in de brede bodemkundige, landschappelijke en historisch geografische context wordt gezien.

Uit gebruikersonderzoek is gebleken dat 'Bodemkunde van Nederland' alleen op Larenstein nog steeds bij vele onderwijsmodules gebruikt wordt.

Vanaf nu nog slechts in gefotokopieerde vorm

Jan Huinink (j.t.m.huinink@eclnv.agro.nl)

Boek Recensie

De Prijs van Poep, door Rindert Kromhout & Eric Smaling. Uitgeverij Leopold/Amsterdam, 2001. 64 pp.

De titel van dit boek trekt meteen de aandacht, althans zo verging het mij. Naar we mogen aannemen geldt dit ook voor de doelgroep van het boek, die ik inschat als kinderen in de leeftijdscategorie 10 tot 15 jaar (voor mijn zontje van 8, ook aangetrokken door de titel, bleek de inhoud van het boek toch iets te hoog gegrepen). De titel zet de toon, maakt nieuwsgierig en belooft wat. En wie begint te lezen wordt dan ook niet teleurgesteld:

“Tjongejonge, wat wordt er veel gepoept in Nederland. Niet te geloven, die hoeveelheid drollen elke dag. Ga maar na: er wonen zestien miljoen mensen in ons land. Iedereen poept toch al gauw anderhalf ons per keer. Dat is samen meer dan twee miljoen kilo. Elke dag.” Die twee miljoen kilo stelt trouwens niet zoveel voor vergeleken bij wat het Nederlandse vee dagelijks produceert: honderd keer zoveel. En laten we ook de dieren in het wild niet vergeten, de vogels, vossen, kikkers, wormen en insecten, zo merken de schrijvers op. Samen een enorme berg poep, elke dag weer. De vraag dringt zich op:

“Wat gebeurt er met al die poep? Schrik niet: die eten wij op. Jawel, we eten poep en we vinden het nog lekker ook. Poep met mayonaise, poep met hagelslag, een heerlijk gebakken poepje. Eet u smakelijk!”

U begrijpt vast al wat hier achter steekt: de boer strooit het mest over het land, de mest trekt de bodem in, de wortels van de gewassen zuigen een deel van die mest op, en maken er bladeren, graan en knollen van. Wij eten die bladeren, dat graan en die knollen weer op. Die boterham met hagelslag is dus eigenlijk poep met hagelslag, die patat met mayonaise is poep met mayonaise.

Zo begint dit boek. Maar wie denkt dat het boek zich beperkt tot allerlei ditjes en datjes over de rol van poep in de samenleving vergist zich. Het boek wil veel meer dan dat. De schrijvers gebruiken het thema poep als aanzet om tot hun eigenlijke onderwerp te komen, als rode draad om te vertellen waar het ze eigenlijk om gaat. Het eigenlijke onderwerp van dit boek is de vraag waarom het Westen en de ontwikkelingslanden er maar niet in slagen de landbouw en wereldvoedselhandel op een eerlijke en fatsoenlijke manier in te richten. Een groot aantal problemen passeren de revue, zoals het mestoverschot in ons eigen land, het mesttekort en de onvruchtbare bodems in Afrika, het in Afrika en elders tegen dumprijzen op de markt brengen van westerse landbouwproducten, het dieronvriendelijke karakter van de bio-industrie, de uitbraak van besmettelijke ziektes, enzovoorts. De schrijvers slagen erin dit complexe systeem van in elkaar grijpende processen op een heldere en objectieve manier te presenteren. Ze verplaatsen zich daarbij in de gedachtenwereld van de jonge lezer. Zo wordt de wat zwaardere kost steeds afgewisseld met persoonlijke verhalen van kinderen uit Nederland en Afrika, die zo hun eigen problemen hebben. Deze verhalen komen echt tot leven, mede dankzij de paginagrote foto bij elk verhaal, waarop het kind zelfverzekerd recht in de camera kijkt.

Na een heldere uiteenzetting van de genoemde problemen in hun onderlinge samenhang, komen de schrijvers aan mogelijke oplossingen toe. Bijvoorbeeld het probleem dat wij in Nederland veel te veel poep hebben terwijl er in Afrika veel te weinig van is. Het boek vertelt het verhaal van de vader van Margriet Sombroek, die een deel van de mest van zijn zeventig koeien moest gaan verkopen maar niet genoeg kopers kon vinden en dus minder koeien moest gaan houden. Minder koeien betekende te weinig inkomsten, zodat uiteindelijk alle koeien het veld moesten ruimen. Ze werden vervangen door tenten en caravans en het luidruchtige volk dat daar bij hoort, zeer tot ongenoegen van Margriet. Het boek vertelt ook het verhaal van de vader van Moussa Diallo uit de Sahel, die er maar niet aan kan wennen dat de poep van zijn koeien meer geld opbrengt dan hun vlees. De oplossing voor het mestoverschot hier en het mesttekort daar lijkt simpel: “Breng de poep die wij te veel hebben naar Afrika, geef die gratis aan de boeren en iedereen in Afrika zal genoeg te eten hebben.” Dat dit niet werkt ligt er vooral aan dat het transport te duur is, maar er is ook een andere reden waar je niet zo gauw aan zou denken: “Er was eens een plan. Dat luidde: ons vee wordt gevoerd met landbouwproducten uit de tropen. Waarom sturen we de mest van ons vee niet naar de landen waar dat veevoer vandaan komt? Dat is goed voor de bodem daar. Een schip vol mest vertrok naar India. Maar India stuurde het schip meteen terug. India was kwaad en zei: ‘Zeg Nederland, wij zijn jullie wel niet, ruim die poep zelf op!’.”

De echte oplossing voor het mestprobleem is ervoor te zorgen dat je lokaal een zo goed als gesloten kringloop hebt: “Hier komen we aan een belangrijk punt. Voordat er in Nederland kunstmest werd gebruikt, en veevoer uit het buitenland, zoals soja en cassave, was het boerenbedrijf bijna een gesloten kringloop. Alle stikstof en fosfaat bleven binnen het bedrijf.”

Voor Nederland is de consequentie van dit uitgangspunt wel dat de veestapel in omvang flink terug moet. Duizenden veeboeren zullen hun bedrijf moeten sluiten. Dit boek neemt dat niet lichtvaardig op. Immers, “boer zijn is voor die mensen niet zomaar een beroep, het zit in hun bloed.” Maar uiteindelijk is dit wel de enige oplossing. En ook aan de boeren in Afrika is gedacht: de vader van Jesus Babangida krijgt hulp (goede raad, geen geld) van de FAO om de opbrengst van het land te vergroten. En de vader van Michel Tiendrebeogo is zo slim om het hok van het varken Bobo op een rooster boven de karpervijver te bouwen. Zo gaat er niets van Bobo’s poep verloren.....

De rol van de bodem krijgt ook enige aandacht in het boek, en je mag eigenlijk ook niet anders verwachten met een hoogleraar bodemkunde als een van de schrijvers. Zo komt de jeugdige lezer te weten dat de Nederlandse “bodem, die lange tijd rustig had liggen suffen, omdat er toch nooit iets veranderde, zich rot schrok. Ineens kreeg ze enorm veel stikstof en fosfaat te verwerken – uit de kunstmest en de poep. De bodem deed zijn uiterste best al die voedingsstoffen vast te houden, maar er was véél mest, zoveel.... De kleigronden zijn sterk en houden veel stoffen vast, maar de zandgronden – hoe zou een zandkorrel nou iets kunnen vasthouden?” En “veel bodems in Afrika zijn meer dan honderd miljoen jaar oud, duizend keer ouder dan de oudste bodems in Nederland! Ze zijn moe en uitgeput en hebben heel wat poep nodig om te zorgen dat de gewassen behoorlijk kunnen groeien.”

Wat dit boek naast de inhoud ook erg aantrekkelijk maakt is dat het zeer verzorgd is en mooi vormgegeven. Veel foto’s en veel kleurgebruik, lekkere korte zinnen. Een heerlijk boek dus, dat een belangrijke en ingewikkelde materie op een heldere, genuanceerde en boeiende manier uitlegt. Sommige zaken worden misschien wat eenvoudiger voorgesteld dan u lief zou zijn, maar de kern van de problemen wordt geen geweld aangedaan. En het inzichtelijk maken van deze complexe problemen is bepaald niet eenvoudig, legt u bijvoorbeeld maar eens uit waarom wij in het Westen al zo lang de productie van vlees, graan en zuivel zwaar subsidiëren, om de overproductie vervolgens onder de marktprijs te verkopen in Afrika, met als gevolg dat de vader van Moussa Diallo en zijn collega-veeboeren het hoofd niet meer boven water kunnen houden.

Sommige volwassenen kijken graag naar het jeugdjournaal. Dat begrijpen ze tenminste. U rekt zichzelf vast niet tot die groep, maar toch kan ik u dit (kinder)boek van harte aanbevelen. Het zet je aan het denken.

Gerard Heuvelink

